

ФУНКЦІЙНІ АНАЛОГИ СПОЛУЧНИКІВ: СТАТУС, ТИПОЛОГІЯ

Л. В. ШИТИК, доктор філологічних наук, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
E-mail: l_shytyk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5941-672X

Анотація. Статтю присвячено дослідженню функційних аналогів сполучників як синкретичних засобів зв'язку предикативних частин у безсполучниково-сполучникових складних реченнях. Функційні аналоги сполучників, або релятивні одиниці, витлумачено як граматиалізовані елементи (т. зв. конкретизатори), що функціують самотійно, без сурядних сполучників, і виконують формально-синтаксичну та семантико-синтаксичну роль. З'ясовано, що аналоги сполучників поєднують предикативні частини синкретичних безсполучниково-сполучникових складних речень, які диференційовані на три різновиди: безсполучниково-сурядні, безсполучниково-підрядні та безсполучниково-сурядно-підрядні.

Запропоновано типологію функційних аналогів сполучників, ґрунтовану на семантичному критерієві та з огляду на структурно-семантичні типи синкретичних безсполучниково-сполучникових складних речень. У межах безсполучниково-сурядних конструкцій виокремлено такі різновиди аналогів сполучників: із невластиво-єднальним значенням обмеження, доповнення, приєднання, із протиставним значенням, розділовим значенням взаємовиключення та чергування.

Корпус аналогів сполучників у безсполучниково-підрядних складних реченнях сформований за рахунок сполучників-часток (аж, так, тільки б, лише б, лиш би, то, так, чи), які, виконуючи функцію підсилення чи запитання, водночас слугують засобом зв'язку предикативних частин.

У сфері безсполучниково-сурядно-підрядних конструкцій функційні аналоги сполучників репрезентовані чотирма різновидами: із причиново-наслідковим, умовно-наслідковим та висновковим значенням, зі значенням послідовності та відповідності чи невідповідності.

Ключові слова: функційні аналоги сполучників, релятивні одиниці, граматиалізовані елементи, конкретизатори, безсполучниково-сполучникові складні речення, безсполучниково-сурядні, безсполучниково-підрядні, безсполучниково-сурядно-підрядні складні речення

Актуальність. Залучення до сфери сполучних засобів займенників, прислівників, модальних слів, часток спричинює розмивання чітких меж корпусу сполучників, а тому закономірно визнавати наявність перехідних одиниць, більшою чи меншою мірою віддалених від сполучника. У науковій літературі для номінації таких «сполучниковоподібних» елементів використовують різноманітні терміни: аналог сполучника, сполучникове поєднання, сполучникове зчеплення (рос. «союзное сцепление»), сполучник-частка, частка-сполучник, напівсполучник, дейксис, функтив, скрепи [7, с. 128–129] тощо.⁸ Термінологійна неусталеність сполучних засобів

© Л. В. Шитик, 2018

⁸ О. А. Стародумова запропонувала перелік термінолексем, уживаних для номінації сполучного засобу *тільки*: гібридне слово сполучникового типу, частка у сполучниковій функції, сполучник-частка, гібридний сполучник [13, с. 33]; відомий ще термін – синкретичне слово [17, с. 42].

зумовлена складністю об'єкта дослідження – не лише чисельністю засобів зв'язку предикативних частин складного речення, а й тими процесами, що відбуваються в їхньому складі нині. Як зауважують М. І. Черемисіна й Т. О. Колосова, багато скреп перебуває в стані перебудови, формування не тільки нових засобів зв'язку, а і їхніх нових типів, як наслідок цього – на поверхні мови часто перебувають такі одиниці, що стоять на шляху переходу з одного розряду до іншого [14, с. 124]. «Коли перехід відбувається на очах у нас, коли тривалий процес переходу своєю серединою охопив саме ту епоху, у яку ми живемо, тоді ми зупиняємося здивовано над словом і не знаємо, до якої частини мови його зарахувати», – писав О. М. Пешковський [9, с. 142–143]. В. В. Виноградов зауважував, що зазнають розширення й поповнення розряди гібридних, або перехідних, слів і сполучень, які поєднують значення сполучників зі значенням інших граматичних категорій [3, с. 706]. Багато повнозначних слів, регулярно відтворюючись у складному реченні, поступово втрачають свою самостійність і набувають ознак службових слів, точніше, сполучникових скреп чи їхніх компонентів [14, с. 124]. У ролі засобів зв'язку й засобів вираження семантико-синтаксичних відношень можуть уживатися й службові слова, які різною мірою зберігають своє первинне значення, а також модальні слова. У загальному корпусі засобів зв'язку статус таких сполучникових одиниць, номінованих функційними аналогами сполучників, з'ясований неоднозначно, що й зумовлює актуальність їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Численні проблеми сполучних засобів знайшли своє науково обґрунтоване розв'язання в «Граматичному словнику української мови: Сполучники» К. Г. Городенської, де «на теоретичних засадах сполучника як окремого типу службових слів-морфем, що виражають семантику відношень, систематизовано граматичні функції сполучників, встановлено та ієрархізовано їхні позиції в структурі складного та простого ускладненого речення» [4, с. 3]. У реєстрі словника активовані й функційно цілісні релятивні одиниці, що являють собою поєднання сполучника й частки, на зразок: якби (аби) тільки, якби (аби) лише (лиш), та навіть, коли б тільки (лише), коли тільки, якщо тільки та ін. [Там само, с. 6]. Теоретичне обґрунтування типології сполучників представлено в монографії «Сполучники української літературної мови» К. Г. Городенської [5].

На особливостях взаємодії граматичної семантики сполучників та обмежувальних, підсилювальних, формотворчих часток у складному реченні акцентувала увагу Н. Ю. Ясакова, зазначаючи, зокрема, що «на ступінь кон'юктивації частки впливає характер її прикріпленості, місце в реченні, можливість уживання частки при сполучниках і без них» [19, с. 9]. Ці службові одиниці часто розташовані в реченні суміжно або й зливаються в одне синтетичне слово, унаслідок чого загальне лексичне значення сполучника може бути модифікованим або посиленням [Там само].

На думку О. М. Пешковського, відбувається функційне й семантичне поєднання сполучника та частки і в категорії слів, що є сполучниками, і в частках [9, с. 167]. Р. П. Рогожникова виокремлює сполучникові частки, у ролі яких найчастіше функціують підсилювальні частки, що набувають статусу сполучникової частки в складних реченнях тоді, коли, «виконуючи сполучувальну функцію між двома реченнями, вони водночас надають реченню експресивно-емоційних відтінків» [10, с. 48]. Дослідниця пропонує розрізняти дві групи сполучникових часток: 1) ж, и, ли; 2) ведь, разве, разве что, ан, що ґрунтовано на типології складних речень зі сполучниками-частками.⁹

⁹ Р. П. Рогожникова виокремлює два різновиди складних речень зі сполучниками-частками: 1) конструкції, у яких гібридне слово, зберігаючи формальні ознаки частки, не заповнює позицію сполучника (стоїть не на початку речення), а тому складна конструкція за структурою подібна до безсполучникового, хоч функційно частка наближається до сполучника, виконуючи роль засобу зв'язку; 2) конструкції, у яких частка більшою мірою має

Немає єдності щодо кваліфікації лексико-граматичного статусу окремих слів, що потенційно можуть функціювати в ролі сполучних засобів. Автори «Синтаксису сучасної української мови. Проблемні питання» зауважують, що «ще один ряд парадигматичних форм протиставних речень створюють аналоги сполучників, тобто прийменниково-займенникові, прислівникові утворення та модальні слова, що виступають у значенні сполучників», – це однак, однаке, проте, все ж, все-таки, між тим, зате, тільки, лише, навпаки, не те що [11, с. 619]. Підставою для такого твердження слугує те, що всі названі лексеми вживаються як конкретизатори в сполучникових поєднаннях (напр.: але все ж, та проте, але однак тощо). Сполучники сурядності не можуть поєднуватися один з одним, виняток становить лише приєднувальний сполучник та й, який, однак, не утворений унаслідок довільного поєднання двох сполучників, а являє собою самостійний засіб зв'язку. Це й слугує основним аргументом для кваліфікації аналізованих сполучних засобів як аналогів сполучників. О. Є. Вержбицький наголошує, що в українській мові, як і в інших слов'янських, наявний тісний зв'язок між сполучниками й модальними словами та частками, і звертає увагу на специфіку функціонування в ролі сполучників-часток лексем тільки, лиш (лише), таки, слів займенникового походження проте, зате, поєднань займенника із часткою все ж, все ж таки та ін. [8, с. 167–177]. Попри аргументованість такої мотивації все ж варто надати перевагу традиційному тлумаченню деяких із названих сполучних засобів, зокрема проте, зате, однак, як вторинних сполучників.

Мета статті – інвентаризувати функційні аналоги сполучників як засоби зв'язку предикативних частин безсполучниково-сполучникових складних речень, з'ясувати їхній статус та описати типологію.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом для аналізу слугували речення, дібрані переважно з художніх текстів. У процесі дослідження використано такі методи: узагальнення, аналізу, синтезу, структурно-семантичний та лінгвістичного опису мовних фактів.

Результати дослідження та їх обговорення. В аспекті теорії перехідності вмотивованим, на нашу думку, є поділ сполучних засобів на власне-сполучники (сурядні, підрядні, сурядно-підрядні й підрядно-сурядні); сполучникові поєднання (аналітичні одиниці), утворені комбінацією сполучника і т. зв. граматикалізованих елементів, чи конкретизаторів; функційні аналоги сполучників, або релятивні одиниці (т. зв. конкретизатори, що функціують самостійно, без сполучників); сполучні слова (повнозначні частини мови – займенники та займенникові прислівники); сполучнослівні єдності; сполучнослівно-сполучникові пари; фразеосполучникові підрядно-сурядні пари та фразеосполучнослівно-сполучникові пари (докладніше див.: [18]).

Функційні аналоги сполучників є синкретичними утвореннями, оскільки поєднують ознаки тієї частини мови, до якої вони належать, та сполучника, виконуючи роль засобу зв'язку. Це так звані граматикалізовані елементи, що *функціують самостійно*, без сурядних сполучників, напр.: також, тому, точніше та ін. Аналоги сполучників виконують формально-синтаксичну роль (оформляють синтаксичний зв'язок, поєднуючи предикативні частини) і семантико-синтаксичну (виражають семантико-синтаксичні відношення).

Термін «функційний аналог сполучника» вважаємо вдалим компромісним варіантом для номінації нетипових сполучних засобів, адже така кваліфікація забезпечує від потенційних труднощів у визначенні різновидів складних речень. На нашу думку, усі складні речення, предикативні частини яких поєднані не сполучниками сурядності чи підрядності, а їхніми аналогами, логічно кваліфікувати як перехідні

ознаки сполучника, оскільки стоїть на початку речення, а тому формально схожа на сполучник, хоч зберігає і властивості частки. Відповідно до цього перший тип речень за структурою наближається до безсполучникових, а другий – співвідносний зі сполучниковим складносурядним чи складнопідрядним реченням [10, с. 48–50].

безсполучниково-сполучникові складні речення. Будь-яке речення зі сполучниками-частками або частками-сполучниками – синкретичне утворення, розташоване на периферії безсполучниковості чи сполучниковості або в проміжній ланці. Визначення його місця в класифікаційній схемі залежить від формальних показників: позиції функційного аналога сполучника в структурі речення, його лексико-граматичних особливостей тощо. З огляду на це логічно виокремлювати в межах складних речень з аналогами сполучників три різновиди: безсполучниково-сурядні, безсполучниково-підрядні та безсполучниково-сурядно-підрядні. Запропонована типологія функційних аналогів сполучників ґрунтована на семантичному критеріїві, водночас загальний поділ базовано на структурних типах синкретичних безсполучниково-сполучникових складних речень.

У безсполучниково-сурядних реченнях предикативні частини поєднані сурядним зв'язком за допомогою функційних аналогів сполучників, що реалізують семантико-синтаксичні відношення, характерні для складносурядного речення. Базовим аргументом, що дає підстави визнати безсполучниковість таких конструкцій, слугує відсутність типового показника сполучникового зв'язку – семантичного чи асемантичного сурядного сполучника.

В українській мові перехідні конструкції **безсполучниково-сурядного типу** є найчисельнішими, а тому аналоги сполучників охоплюють 5 структурно-семантичних груп.

1. Функційні аналоги сполучників із невластивим єднатьним значенням **обмеження**: лише, лишень, тільки, хіба, хіба що, напр.: Всі інші погіршності суперечать гідності, **лише** гордість дотична до неї (Ф. Бекон, упорядник Л. П. Олексієнко); І не було вже на паркані [...] нікого, **лишень** щасливо гавкав у дворі, почувши й пізнавши мене, пес (В. Шевчук); Усі йому вже оди написали, **лиш** я йому ще оди не писав (Л. Костенко); Мова втекла від нас навіки, **тільки** лишає нам слова-каліки (М. Мащенко); ...та й собаки не випадали заїло із дворів, а снили в розмлоєних ранкових дрімках, **хіба** якийсь півень вискочить на плота, червоний, мов вогонь, і загорлає в небо щасливо... (В. Шевчук); ... а жіночки позавмирили за своїм столом, трохи злякані й присмирілі, **хіба що** наймолодша з-поміж них ще дужче зарум'янилася... (В. Шевчук).

Усі транспозиції тільки,¹⁰ зважаючи на концептуальні засади виокремлення аналогів сполучників, є синкретичними, але з різним ступенем вияву синтезованих ознак: периферія частки, якщо збережено обмежувальне значення, і периферія сполучника за наявності протиставних відношень. Переважають диференційні ознаки частки за умови вживання лексеми тільки (аналогічно й лише) не на початку *предикативної частини*, напр.: Це – сонячне сяйво; причини **тільки** двері у свою душу (Г. Сковорода); Для нас, письменників, критика нічого не значить, ми живемо для того, щоб про нас кричали; одне **лише** мовчання губить нас (Б. Джонсон, упорядник Л. П. Олексієнко).

Словники фіксують хіба як частку і як сполучник, зокрема умовно-протиставний (у цьому значенні хіба близький до сполучників якщо тільки не, якщо не), допустово-обмежувальний (близький до сполучників крім того що, не враховуючи того що, може бути тільки) та протиставний (близький до а) [12, т. 11, с. 69; 2, с. 1344].

¹⁰ О. А. Стародумова заперечує можливість кваліфікації лексеми тільки як гібридного слова, вважаючи, що вона залишається здебільшого часткою, адже зберігає всі властивості обмежувальної частки: прикріпленість до певного компонента, значення. Якщо ж такого прикріплення немає, можна говорити про перетворення її на сполучник. Це підтверджує неможливість самостійно вживати предикативну частину із тільки: поза сполучниковою функцією таке тільки не може вживатися [13, с. 50–51]. К. Г. Городенська кваліфікує тільки₂ як сурядний протиставний, а тільки₁ як підрядний часовий та умовний сполучники [4, с. 227–228].

2. Функційний аналог сполучника з невластиве-єднальним значенням **доповнення**, або **поширення**: навіть¹¹, напр.: З усіх втрат утрата часу найтяжча; **навіть** одна мить цих ангельських днів така цінна, що перевищує все, що ми маємо (Г. Сковорода).

3. Функційні аналоги сполучників з невластиве-єднальним значенням **приєднання**: також, теж, точніше, ще й, до того ж, крім того, на додаток, причому, притому, причім, притім, при цьому, принаймні, напр.: Я сам тільки що звідти приїхав, **ще** й одяга не встигла висохнути (Г. Тютюнник); Хліборобство йшло добре: на двох косарках сиділи наймити, які працювали за шматок хліба, а не за гроші, бо прибуток від господарства лягав грошенятами в дубові скрині, **до того ж** Купріян кумекав, що машини приносять більше користі, ніж живі руки... (Г. Тютюнник); Їх улюблений типаж – чоловік, який (як Джеря) зберігає вірність дружині кілька десятків літ, **причому** попри фізичну розлуку його навіть не мордує природний інстинкт (С. Процюк); Крізь великі щілини сумно квилів і забивав снігом вітер, **притому** під поривами вітру Храм рипів і хитався, загрожуючи щохвилини завалитися (В. Шевчук); Я людина ХХ століття, **принаймні** пів мене залишилося там (Л. Костенко).

Деякі з названих функційних аналогів сполучників у тлумачному одинадцятитомному словнику кваліфіковані як сполучники, зокрема: також – «3. спол., перев. у сполуч. з а. Уживається для приєднання однорідних членів речення або цілих речень у значенні: крім того, разом із тим» [12, т. 10, с. 23]; притому – «спол. Уживається в приєднувальних конструкціях, реченнях, що доповнюють, уточнюють попереднє повідомлення, думку, висловлену в попередньому реченні; до того ж» [12, т. 8, с. 66]; причому², причім – спол. приєднувальний, уживається при зауваженні чи доповненні [Там само, с. 101]. К. Г. Городенська вважає причому сполучником сурядності, приєднувальним, виразником приєднувальних семантико-синтаксичних відношень [4, с. 201–202]. А. П. Загнітко до сполучників зараховує також, теж [6, с. 345–346].

У безсполучниково-сурядних складних реченнях зі значенням приєднання репрезентовано різний ступінь вияву безсполучниковості й сполучниковості, що спричинено морфолого-синтаксичними особливостями засобів зв'язку.

4. Функційні аналоги сполучників із **протиставним** значенням: все ж, все ж таки, все-таки, між тим, так, таки, же, ж, тільки, лише, навпаки, натомість, не те що, напр.: Миготіли ліхтарі, жовтіючи десь далеко маленькими плямками, **так** прохожих щось не було, і тиша стояла на вулиці (В. Винниченко); Воля й сила Божа і є творінням таких початків, подальший **же** рух – це вже не воля Божа, а того, хто живе і з початків Божих творить щось (В. Шевчук); Перша жінка виказала свою науку й замовкла, підтисши почервонілі вуста бантиком, очі **ж** її продовжували все так само горіти (В. Шевчук); Діана відчувала, що Павло понад усе любить свою родину, **тільки** з певних причин приховує це почуття (О. Компанієць); Правила всі однакові, **лише** винятки різні (Д. Рудий); У подружньому житті пристрасть з часом вщухає, **натомість** приходить постійна невщухаюча ніжність (Л. Костенко).

Домінування ознак частки в ж, же зумовлює їхню інтерпозицію в реченні, що, як зауважує В. В. Бабайцева, засвідчує вторинність їхньої сполучникової функції [1, с. 509]. У Словнику української мови же², ж подані як сполучники, уживані «для з'єднання речень, зміст яких протиставляється» і для «приєднання речення, що доповнює, розкриває зміст першого речення» [12, т. 2, с. 516].

5. Функційні аналоги сполучників із **розділовим** значенням **взаємовиключення** (може... може, можливо... можливо, можливо... може) або **чергування** (іноді... а іноді, часом... а часом), напр.: **Може**, не треба творити модерну націю з ідеологій – **може**, варто створити мільйонів п'ять сімей з любові, а вже ті сім'ї, створені з любові,

¹¹ Див. інше тлумачення семантико-синтаксичних відношень у реченнях із *навіть* – як значення несподіваності [11, с. 609])

народять націю з любові?! (В. Цибулько); ...**можливо**, обливатиме щедро шибки, **може** притулиться до однієї з тих шибок прозоре обличчя... (В. Шевчук); **Іноді** хочеться просто поплакати: Альтер-его жіночне з тенет випинається, **а іноді** хочеться просто поплавати Дельфіном, що з моря душею грається (<http://poezia.org/ru/id/>); Васадзе **часом** дратувався своїми підопічними, **а часом** він відчував до них повагу (Л. Голота).

У **безсполучниково-підрядних** складних реченнях корпус аналогів сполучників менш чисельний. Предикативні частини поєднані сполучниками-частками, частками-сполучниками або сполучними словами (в одиницях питального типу) для вираження семантико-синтаксичних відношень, властивих складнопідрядному реченню. Визнання безсполучниковості названих конструкцій умотивоване тим, що в них засобом вираження семантико-синтаксичних відношень підрядності є вторинні частки, які, виконуючи функцію підсилення чи запитання, водночас слугують засобом зв'язку предикативних частин.

«Коли треба підкреслити надзвичайне значення наслідку» [425, с. 576], уживають частку аж у ролі сполучника, напр.: Інколи біси тимчасово покидають тіло, яке ніби вільне від усілякого мучення, **аж** недужий уважатиме, що звільнився від них... (В. Шевчук). Найчастіше в безсполучниково-підрядних складних реченнях з часткою-сполучником аж репрезентоване **кількісно-наслідкове** значення, напр.: У цей час чорний човен, котрий плів чорною водою, раптом здригнувся, ніби вдарився об підводного каменя, й затрусився, **аж** ветхі дошки наньому зарипіли й захиталися (В. Шевчук).¹²

Аж є виразником і **часових** семантико-синтаксичних відношень, оскільки вможливорює синонімічну заміну на поки, напр.: Граната крутилася на підлозі, **аж** я вирішив припинити цю комедію й наступив її ногою (Л. Конончук). Кваліфікація аж як частки-сполучника мотивована тим, що вона зберігає властивості підсилювальної частки й слугує засобом зв'язку предикативних частин.

У текстах народно-розмовного стилю функціює як аналог **наслідкового** сполучника частка так, напр.: Зовсім не тямив діла, **так** і не вередовав же нічого (Г. Квітка-Основ'яненко). Її не можна замінити наслідковим сполучником так що, бо вона надає реченню своєрідного забарвлення й має певне стилістичне та жанрове обмеження [11, с. 576].

У ролі аналога сполучника функціює поєднання обмежувально-видільних часток тільки, лише (лиш) і частки би (б) «як маркера гіпотетичної (оптативної) модальності» [19, с. 8]. О. Є. Вержбицький вважає, що підрядне мети з обмежувальним значенням приєднується сполученням тільки б, у якому в ролі сполучника підрядності функціює саме б, а тільки є часткою, що надає підрядній частині обмежувального значення (тільки б семантично тотожне тільки щоб, тільки аби) [8, с. 285]. Такі підрядні частини мають **бажально-обмежувальне** значення, напр.: Їхати йому, звичайно ж, треба до Чадака, до своєї групи, зрештою до матері, і ніщо та й ніхто його не затримає тут жодної хвилини, **тільки б** скінчити справи (Іван Ле); Досі не знав, чи любить вона його, чи любила, згоден був на все, **лиш би** вона була коло нього (Іван Багряний). Сполучні засоби тільки б, лише б, лиш би слугують формантами й семантико-синтаксичних відношень **умови** за наявності в обох частинах частки б, напр.: Чесно кажучи, я б усе здолав, **лиш би** ти завжди була зі мною (З усного мовлення); Це був спогад про спогад, їх розділяли відстань і час., і їй на мить видалося, що могла б утекти від смерті,

¹² Поєднуючись зі співвідносними вказівними словами *такий, так, настільки, стільки, до того* та ін., частка-сполучник *аж* «кількісно-характеризаційної семантики» [4, с. 29] формує модель складних речень займенниково-співвідносного типу, напр.: *І така моторошна тиша була навколо, аж* кожен мій крок із виляском бив у довколишні скелі (В. Шевчук); *Серце так* стиснуло, *аж* почав шукати в кишенях ліки (Л. Романчук). Про те, що *аж* зберігає властивості частки, свідчать випадки розташування її не на початку предикативної частини, а в середині, напр.: *І так швидко поспішала, Еней не чув аж* підшов (І. Котляревський).

обдурити її, **тільки б** поїхати звідси далеко-далеко (Іван Багряний). Якщо ж сполучний засіб стоїть у середині підрядної частини, у ньому актуалізовано відтінок посилювального й модального значень з елементом бажаності (завдяки частці б), напр.: Собі очиці зав'язала [Дідона] і у панаса грати стала, Енея **тільки б** уловить (І. Котляревський). Інтерпозитивне вживання сполучного засобу можна пояснити вимогами римування, однак непоодинокі випадки такого функціонування спонукають фіксувати й описувати їх.

До безсполучниково-підрядних складних речень, очевидно, варто зарахувати й конструкції з компонентами то, так, функційно-граматичний статус яких витлумачений дослідниками по-різному: як кореляти [11, с. 545], частки [15; 16], як сполучник (так) [4, с. 220] чи сполучник-відповідник (то), що «вживається на початку одного (звичайно головного) речення для підкреслення його співвідносності з попереднім (переважно підрядним): а) зі значенням умови; б) із наближенням до висновкового значення; в) із часовим значенням; г) із відтінком наслідковості, результативності; ґ) із причиновим значенням; д) зі значенням зіставлення; е) зі значенням мети» [2, с. 1251].

А. Ю. Чернишова вважає, що є всі підстави виокремлювати в російській мові три лексеми так: частку так₁, співвідносну з часткою то, частку так₂, не співвідносну з часткою то, і частку так₃, співвідносну з протиставними сполучниками [16, с. 116]. Речення з так₁ дослідниця кваліфікує як безсполучникові з умовною семантикою. На нашу думку, ці конструкції, як і синонімії з то, можна трактувати як безсполучниково-підрядні з еліпсованим умовним сполучником якщо чи часовим коли, напр.: А не видно – **то** ніхто й не повірить (Л. Романчук) – пор. **Т.**: А **якщо** не видно – **то** ніхто й не повірить; Будують новий цех, **то** якихось кілька цеглин знайдеться і для розширення директорського кабінету (Л. Романчук) – пор. **Т.**: **Коли** будують новий цех, **то** якихось кілька цеглин знайдеться і для розширення директорського кабінету; Свободу продати таки доведеться, **то** хоч би не задешево (Л. Романчук).

Деякі речення з то можна кваліфікувати як безсполучниково-підрядні з **причиново-наслідковим** значенням, напр.: Його мосць староста – улюбленець Кіпріди, **то** вона повинна потішити його душу прекрасним (М. Старицький) – пор. **Т.**: **Оскільки** його мосць староста – улюбленець Кіпріди, **то** вона повинна потішити його душу прекрасним; **Т.**: Його мосць староста – улюбленець Кіпріди, **а тому** вона повинна потішити його душу прекрасним; **Т.**: Його мосць староста – улюбленець Кіпріди, **так що** вона повинна потішити його душу прекрасним.

Зі **з'ясувально-питальним** значенням функціонує аналог сполучника чи, у якому синтезовано ознаки питальної частки та з'ясувального сполучника. Ступінь вияву диференційних ознак залежить від лексичного наповнення предикативних частин і спрогнозований пунктуаційним оформленням речення, напр.: Потім, уже в передпокої, він знову повиймав усі ці речі з кишень, перевіряючи, **чи** чогось не забув (О. Ірванець) – переважають ознаки сполучника, оскільки конструкція оформлена як складнопідрядне речення (кома перед чи і крапка в кінці речення); Проте варто задуматися: **чи** ми не стаємо при цьому заручниками їхніх смаків і преференцій у виборі вартих уваги публікацій, **чи** не занадто покладаємось на російських лоцманів у морі іноземних мас-медіа і книжок? (Урок української, 2007, № 1) – домінують ознаки частки, а пунктуаційне оформлення речення не порушує нормативності вживання розділових знаків у безсполучникових конструкціях (двокрапка перед чи і знак питання в кінці речення); Отож передусім належить звірити себе: **чи** достойний на такий великий подвиг. (В. Шевчук); Він у хату не зайшов, натомість запитав, **чи** не зустрітись їм завтра? (С. Васильченко) – ознаки сполучника й частки виражені однаковою мірою, що підтверджено пунктуаційним оформленням: [двокрапка – чи – крапка], [кома – чи – знак питання].

У сфері **безсполучниково-сурядно-підрядних** конструкцій аналогії сполучників виражені прислівниками, прийменниково-займенниковими формами, рідше –

частками, що є маркерами семантико-синтаксичних відношень, характерних для складнопідрядного речення, а іноді – комплексних відношень, властивих і складносурядним, і складнопідрядним реченням.

Функційні аналоги сполучників репрезентовані кількома різновидами, що виокремлені за аналогією до сурядно-підрядних речень.

1. Аналоги сполучників із **причиново-наслідковим значенням**: тому, через те, від того, тож, отож, відтак (у значенні тому)¹³, напр.: Тим самим проголосив безсмертність зла як категорії людської екзистенції, може, **тому** його й виведено в один із законів буття (В. Шевчук); А коли отямився, лежав на ложі в дядьковій кущі, він підніс мені до вуст кухлика і дав напитися якогось зілля, **від того** мені й справді полегшало (В. Шевчук); Для участі в тендері на держзамовлення від нього вимагали висновки аудиту, **тож** саме сьогодні сюди мали прийти спеціалісти з аудиторської компанії... (Люко Дашвар); Виявляється, скити осліплювали своїх полонян, **отож** усі їхні раби були сліпі (В. Шевчук); Відкинувся від світу того, який є, через мудрість свою, **відтак** і не від світу був (В. Шевчук).

2. Функційні аналоги сполучників з **умовно-наслідковою семантикою** (отже, таким чином, значить, які є не лише засобом зв'язку предикативних частин, а й виконують роль вставних одиниць) та з **висновковим** значенням (ось (і), вже (і)), напр.: Можливо, й не було, вони, напевно, не обіймали високих посад, **отже**, якісь публічні обговорення і прилюдні каяття могли обминути їх (Є. Кононенко); Ми допомагаємо людям, щоб вони у свою чергу допомогли нам; **таким чином**, наші послуги схожі на добродійність, яку ми завбачливо надаємо самі собі (Ф. де Ларошфуко, упорядник Л. П. Олексієнко); Ось чому вона «загублена в часі» – **значить**, амазонські гени, сховані в багатьох поколіннях, прибували в Троянів і пробудилися раптом у цій жінці... (В. Шевчук); Не втратив іще надії повернути її до себе, **ось і** приворот несуч у руці... (В. Шевчук).

Є речення, де отже синоніміє до отож, тому, відповідно така конструкція має причиново-наслідкове значення, напр.: Але волів все-таки сприймати ці слова як підтримку собі, **отже** попросив свідоцтва, з яким міг би поїхати в царство Дракона (В. Шевчук) – пор. **Т₁**: Але волів все-таки сприймати ці слова як підтримку собі, **отож** попросив свідоцтва, з яким міг би поїхати в царство Дракона; **Т₂**: Але волів все-таки сприймати ці слова як підтримку собі, **тому** попросив свідоцтва, з яким міг би поїхати в царство Дракона.

3. Функційні аналоги сполучників зі значенням **послідовності**: тоді, потім, після цього, вслід за тим (цим), незабаром, відтак, напр.: Його російська мова [...] набула якогось невловного акценту, так буває, коли артикуляційний апарат налаштовується на іншу мову, **тоді** навіть рідна, добре знана зафарбовується у відтінки чужої (Л. Романчук); Спершу її картини побачила Полтава, **потім** Київ, Москва, **потім** вони з'явилися в Парижі, біля них товпились відвідувачі на міжнародних виставках... (О. Гончар).

4. Функційні аналоги сполучників зі значенням **відповідності** чи **невідповідності**: поряд із тим, водночас, разом із тим,¹⁴ у той же час, відповідно, саме (і), напр.: Дихати ставало все важче, **разом із тим** бажання жити тільки посилювалось (Л. Дереш); Сон до нього не приходив, **у той же час** його голову почали обсідати цілком несподівані думки (В. Бережний); Отже, кожен чоловік у цьому світі – це Адам, розділений на часточки, а кожна жінка – Єва; **відповідно** кожен чоловік має створену для нього

¹³ На сьогодні вживання *відтак* зі значенням *тому* є анормативним, оскільки правильно потрібно використовувати його зі значенням *відтоді*; *згодом*, *потім*, *після*, *далі*, *тоді*. Попри це, у художніх творах такі конструкції продуктивні, тому й аналізуємо їх поряд з іншими одиницями.

¹⁴ Цей сполучний засіб є калькою з російської мови. Попри його стилістичну маркованість, обмеженість уживання розмовним стилем, у художніх текстах такі конструкції продуктивні, тому й подаємо цей аналог сполучника поряд з іншими одиницями.

Богом пару, яку йому треба знайти, а в парі відповідно підібратися, коли вони хочуть щасливо й погідно жити (В. Шевчук); Тим-то розум та хаос, бабо, так щільно з'єднані поміж себе, **саме** вони і є батьком та матір'ю світу, Адамом та Євою його (В. Шевчук).

Часто при названих аналогах сполучників уживається сполучник-частка і, що надає реченню відтінку ототожнення. І стоїть перед тим словом, що виділене або ототожнене зі словом попередньої частини, на якому зацентовано увагу, напр.: Цікавість – хиба його вдачі, **тому** і вовк його загриз (Л. Костенко).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, інвентаризація функційних аналогів сполучників як засобів зв'язку предикативних частин безсполучниково-сполучникових складних речень важлива для уточнення й удосконалення загальної типології складних речень. З'ясовано синкретичний статус аналогів сполучників, що являють собою т. зв. граматикалізовані елементи (займенники, прислівники, частки, модальні слова), які функціують самостійно й виконують формально-синтаксичну і семантико-синтаксичну роль.

Типологія функційних аналогів сполучників ґрунтована на семантичному критерії та враховує структурно-семантичні типи синкретичних безсполучниково-сполучникових складних речень. У межах безсполучниково-сурядних конструкцій виокремлено такі різновиди аналогів сполучників: із невластивим значенням обмеження, доповнення, приєднання, із протиставним та розділовим значенням взаємовиключення й чергування дій, процесів, станів. Корпус аналогів сполучників у безсполучниково-підрядних складних реченнях сформований за рахунок сполучників-часток, які, виконуючи функцію підсилення чи запитання, водночас слугують засобом зв'язку предикативних частин. Функційні аналоги сполучників, уживані в безсполучниково-сурядно-підрядних реченнях, диференційовані на такі різновиди: із причиново-наслідковим, умовно-наслідковим та висновковим значенням, зі значенням послідовності, відповідності чи невідповідності. Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в дослідженні інших різновидів сполучних засобів, зокрема сполучникових поєднань та цілісних релятивних одиниць, у проекції на систему складного речення.

Список використаних джерел

1. Бабайцева В. В. Явление переходности в грамматике русского языка [Текст] / В. В. Бабайцева. – М. : Издательский дом «Дроффа», 2000. – 638 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / [укл. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
3. Виноградов В. В. Русский язык: Грамматическое учение о слове [Текст] / В. В. Виноградов. – 3-е изд., испр. – М. : Высшая школа, 1986. – 640 с.
4. Городенська К. Г. Граматичний словник української мови: Сполучники [Текст] / К. Г. Городенська. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2007. – 340 с.
5. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови : монографія [Текст] / К. Г. Городенська. – К., Інститут української мови : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 208 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична грамати́ка української мови: Синтаксис : монографія [Текст] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
7. Кринська Н. В. Семантико-синтаксична категорія наслідку в складному реченні у книжних стилях сучасної української мови : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» [Текст] / Н. В. Кринська ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2001. – 16 с.
8. Курс сучасної української літературної мови [Текст] / [за ред. Л. А. Булаховського]. – К. : Рад. школа, 1951. – Т. 2: Синтаксис. – 406 с.

9. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении [Текст] / А. М. Пешковский. – [7-е изд.]. – М. : Учпедгиз, 1956. – 511 с.
10. Рогожникова Р. П. Сложные предложения с союзными частицами [Текст] / Р. П. Рогожникова // Синтаксис предложения. – Калинин, 1983. – С. 48–57.
11. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання [Текст] / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
12. Словник української мови [Текст]: [в 11 т.]. – Том 2. – К. : Наук. думка, 1971. – 550 с.; Том 8. – К. : Наук. думка, 1977. – 927 с.; Том 10. – К. : Наук. думка, 1979. – 658 с.; Том 11. – К. : Наук. думка, 1980. – 699 с.
13. Стародумова Е. А. Функции ограничительного слова «только» в современном русском языке [Текст] / Е. А. Стародумова // Синтаксические связи в русском языке. – Владивосток : Дальневосточный гос. ун-т, 1984. – С. 32–54.
14. Черемисина М. И. Очерки по истории сложного предложения [Текст] / М. И. Черемисина, Т. А. Колосова. – Новосибирск : Наука, 1987. – 197 с.
15. Чернышёва А. Ю. Типы употребления «заключительной частицы» «так» [Текст] / А. Ю. Чернышёва // Синтаксические структуры русского языка. Строение, содержание и функции. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т, 1988. – С. 106–115.
16. Чернышёва А. Ю. Частица так в бессоюзных сложных предложениях с распространительным значением [Текст] / А. Ю. Чернышёва // Семантика и функционирование синтаксических единиц. – Казань : изд-во Казан. ун-та, 1983. – С. 115–124.
17. Шитик Л. В. Граматична система української мови в аспекті теорії перехідності : навчально-метод. посібник [Текст] / Л. В. Шитик. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 156 с.
18. Шитик Л. В. Інвентаризація засобів зв'язку предикативних частин складного речення в аспекті теорії перехідності [Текст] / Л. В. Шитик // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / [відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси, 2014. – Вип. 19. – С. 105–117.
19. Ясакова Н. Ю. Граматична семантика аналітичних сполучників підрядності у структурі складного речення : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» [Текст] / Н. Ю. Ясакова ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2001. – 24 с.

References

1. Babaytseva, V. V. (2000). Yavlenie perehodnosti v grammatike russkogo yazyika [Transitional phenomenon in the Russian grammar]. Moscow : Publishing House «Droffa», 638.
2. Bulakhovsky, L. A., ed. (1951). Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy [The course of modern Ukrainian literary language]. Kyiv : Soviet School. Vol. 2: Syntax, 406.
3. Busel, V. T., ed. (2003). Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv ; Irpin : Perun, 1440.
4. Cheremysina, M. I., Kolosova T. A. (1987). Ocherki po istorii slozhnogo predlozhenija [Essays on the history of a complex sentence]. Novosibirsk : Science, 197.
5. Chernyshova A. Yu. (1983). Chastitsa tak v bessoyuznykh slozhnykh predlozheniyah s rasprostranitel'nyim znacheniem [Particle yes in the non-conjunctive composite sentences with propagation value] Semantics and functioning of syntactic units. Kazan : Izan Kazan. Un-ty, 115–124.
6. Chernyshova A. Yu. (1988). Tipy upotrebleniya «zaklyuchitel'noy chastitsy» «tak» [Types of use of the “final particle” “yes”] Syntactic structures of the Russian language. Structure, content and functions. Irkutsk : Irkutsk Stat. Un-ty, 106–115.

7. Horodenska, K. G. (2007). Hramatychnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: Spoluchnyky [Grammatical dictionary of the Ukrainian language : Conjunctions]. Kherson : Publishing house of KSU, 340.
8. Horodenska, K. G. (2010). Spoluchnyky ukrayins'koyi literaturnoyi movy [Conjunctions of the Ukrainian literary language]: monograph. Kyiv, 208.
9. Krynska, N. V. (2001). Semantyko-syntaksychna katehoriya naslidku v skladnomu rechenni u knyzhnykh stylyakh suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Semantic-syntactic category of the effect in a composite sentence in the book styles of the modern Ukrainian language]: Synopsis of the dissertation for obtaining a scientific degree of a candidate in philology : 10.02.01 «Ukrainian language». Kharkiv, 16.
10. Peshkovskiy, A. M. (1956). Russkii sintaksis v nauchnom osveshhenii [Russian syntax in scientific lighting]: [7-th ed.]. Moscow : Uchpedgiz, 511.
11. Rogozhnikova, R. P. (1983). Slozhnye predlozheniya s soyuznymi chastitsami [Complex propositions with conjunctive particles]. Syntax of the sentence. Kalinin, 48–57.
12. Shytyk L. V. (2010). Gramaty`chna sy`stema ukrayins`koyi movy` v aspekti teorii perekhidnosti [The grammatical system of the Ukrainian language in the aspect of the theory of transition]. Cherkasy: B. Khmel'nitsky ChNU, 156.
13. Shytyk L. V. (2014). Inventaryzatsiya zasobiv zvyazku predykatyvnykh chastyn skladnogo rechennya v aspekti teorii perekhidnosti [Inventory of means of communication of predicative parts of a composite sentence in aspects of the theory of transition] Linguistics Journal : collection of scientific works, vol. 19, 105–117.
14. Slovny`k ukrayins`koyi movy [Dictionary of the Ukrainian language] : in 11 vols. Kyiv : Scientific thought, Vol. 2. (1971), 550 ; Vol. 8. (1977), 927 ; Vol. 10. (1979), 658 ; Vol. 11 (1980), 699.
15. Slynko, I. I., Huyvanyuk, N. V., Kobyl'yanska, M. F. (1994). Syntaksys suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Problemni pytannya [The syntax of modern Ukrainian language. Problem issues]. Kyiv : High School, 670.
16. Starodumova, E. A. (1984). Funktsii ogranichitelnogo slova «tolko» v sovremennom russkom yazyke [Functions of the restrictive word “only” in the modern Russian language] Syntactic relations in the Russian language. Vladivostok : Far Eastern State Un-ty, 32–54.
17. Vinogradov, V. V. (1986). Russkii yazyk: Grammaticheskoye ucheniye o slove [Russian language: A grammatical teaching of the word]: [3-rd ed., corrected.]. Moscow : Higher school, 640.
18. Yasakova N. Yu. (2001). Hramatychna semantyka analitychnykh spoluchnykiv pidryadnosti u strukturi skladnogo rechennya [Grammatical semantics of analytical conjunctions of subordination in the structure of a composite sentence] : Synopsis of the dissertation for obtaining a scientific degree of a candidate in philology : 10.02.01 «Ukrainian language». Kyiv, 24.
19. Zagnitko, A. P. (2001). Teoretychna hramatyka ukrayins'koyi movy: Syntaksys [Theoretical grammar of the Ukrainian language: Syntax]: monograph. Donetsk : DonNU, 662.

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ АНАЛОГИ СОЮЗОВ: СТАТУС, ТИПОЛОГИЯ

Л. В. Шитик

Аннотация. *Статья посвящена исследованию функциональных аналогов союзов как синкретических средств связи предикативных частей в бессоюзно-союзных сложных предложениях. Функциональные аналоги союзов, или релятивные единицы, истолкованы как грамматикализированные элементы (т. н. конкретизаторы), которые функционируют самостоятельно, без сочинительных союзов, и выполняют формально-синтаксическую и семантико-синтаксическую роль. Установлено, что аналоги союзов соединяют предикативные части*

синкретических бессоюзно-союзных сложных предложений, которые дифференцированы на три разновидности: бессоюзно-сочинительные, бессоюзно-подчинительные и бессоюзно-сочинительно-подчинительные. Предложенная типология функциональных аналогов союзов основана на семантическом критерии и учитывает структурно-семантические типы синкретических бессоюзно-союзных сложных предложений.

В рамках бессоюзно-сочинительных конструкций выделены следующие разновидности аналогов союзов: с несобственно-соединительными значениями ограничения, дополнения, присоединения, с противительным значением, с разделительным значением взаимоисключения и чередования. Корпус аналогов союзов в бессоюзно-подчинительных сложных предложениях сформирован за счет союзов-частиц, которые, выполняя усилительную или вопросительную функции, одновременно служат средством связи предикативных частей.

В сфере бессоюзно-сочинительно-подчинительных конструкций функциональные аналоги союзов представлены четырьмя видами: с причинно-следственным, условно-следственным значением, значениями вывода, последовательности и соответствия или несоответствия.

Ключевые слова: функциональные аналоги союзов, релятивные единицы, грамматикализированные элементы, конкретизаторы, бессоюзно-союзные сложные предложения, бессоюзно-сочинительные, бессоюзно-подчинительные, бессоюзно-сочинительно-подчинительные сложные предложения

FUNCTIONAL ANALOGUES OF CONJUNCTIONS: STATUS, TYPOLOGY

L. V. Shytyk

Introduction. Involvement of other parts of the language, in particular pronouns, adverbs, modal words, particles, in the sphere of connecting means causes the blurring of the clear boundaries of the conjunction, and therefore it is natural to recognize the presence of transitional units, more or less remote from the conjunction. Functional analogues of conjunctions, used in syncretic non-conjunctive-conjunctive composite sentences, require attention of researchers.

The purpose of the article is to invent the functional analogues of conjunctions as a means of communication of predicative parts of non-conjunctive-conjunctive composite sentences, to find out their status and describe the typology.

Methods. In the process of the research, the following methods were used: synthesis, analysis, structural-semantic method and linguistic description of linguistic facts.

Results. Functional analogues of conjunctions, or relational units, are interpreted as grammatical elements (so-called concrete specifiers) that function independently, without arbitrary conjunctions, and perform a formal-syntactic role (a means of communication of predicative parts) and semantic-syntactic role (express semantic-syntactic relations).

It was found that the analogues of conjunctions combine predicative parts of syncretic non-conjunctive-conjunctive composite sentences, which are differentiated into three varieties: non-conjunctive-complex, non-conjunctive- compound and non-conjunctive-complex-compound.

A typology of functional analogues of conjunctions is proposed based on a semantic criterion and in view of the structural-semantic types of syncretic non-conjunctive-conjunctive composite sentences. In the framework of non-conjunctive-compound constructions, the following types of analogues of conjunctions are distinguished: with a non-proper-copulative meaning of restriction (лише, лишень, тільки, хіба, хіба що), of addition or extension (навіть), accession (також, теж, точніше, ще й, до того ж,

крім того, на додаток, причому, притому, причім, притім, при цьому, принаймні), with the opposing meaning (все ж, все ж таки, все-таки, між тим, так, таки, же, ж, тільки, лише, навпаки, натомість, не те що), with the separable meaning of mutual exclusion (може... може, можливо... можливо, можливо... може), and alternation (іноді... а іноді, часом... а часом).

The body of analogues of conjunctions in non-conjunctive-complex composite sentences is formed at the expense of conjunctions-particles, which, while performing the function of amplification or interrogation, simultaneously serve as a means of communication of predicative parts: аж (with a quantitative- consequential and temporal meaning), так (indicating the effect) , тільки б, лише б, лиш би (with a desirable-limiting meaning), то, так (with conditional semantics), чи (with clarifying-interrogative meaning).

In the field of non-conjunctive-compound-complex constructions, the functional analogues of the conjunctions are represented by four varieties: with the cause-effect meaning (тому, через те, від того, тож, отож, відтак (in the sense of тому)), with conditional-consequential semantics (отже, таким чином, значить) , with the conclusion meaning (ось (і), вже (і)), with the meaning of the consistency (тоді, поміж, після цього, вслід за тим (цим), незабаром, відтак) and with the meaning of compliance or non-compliance (поряд із тим, водночас, разом із тим, у той же час, відповідно, саме (і)).

Originality. The originality of the scientific research consists in interpreting the syncretic status of the functional analogues of the conjunctions, their inventory and the typological description, based on the semantic criterion and taking into account the structural-semantic types of syncretic non-conjunctive-conjunctive composite sentences.

Conclusion. It is concluded that the inventory of functional analogues of conjunctions as means of communication of predicative parts of non-conjunctive-conjunctive composite sentences is important for refinement and improvement of the general typology of composite sentences. The syncretic status of analogues of conjunctions, which are the so-called grammatical elements (pronouns, adverbs, particles, modal words) that function independently and perform a formal-syntactic and semantic-syntactic role, is defined.

The typology of the functional analogues of the conjunctions is based on the semantic criterion and takes into account the structural-semantic types of syncretic non-conjunctive-conjunctive composite sentences. Within the non-conjunctive-compound constructions the following types of analogues of conjunctions are distinguished: with the non-proper copulative meaning of restriction, addition, accession, with the opposing and the separable meaning of mutual exclusion and alternating actions, processes and states. The body of analogues of conjunctions in non-conjunctive-complex composite sentences is formed by means of conjunctions-particles, which, while performing the function of amplification or interrogation, at the same time serve as a means of communication between predicative parts. Functional analogues of conjunctions, used in non-conjunctive-compound-complex sentences, are differentiated into four varieties: with cause-effect meaning, with conditional-consequential meaning and conclusion meaning, with the meaning of consistency, compliance or non-compliance. The prospect of further scientific research is seen in the study of other types of connecting means, in particular, conjunction combinations and integral relational units, in the projection of the composite sentence system.

Keywords: functional analogues of conjunctions, relational units, grammatically-oriented elements, concrete specifiers, non-conjunctive-conjunctive composite sentences, non-conjunctive-compound sentences, non-conjunctive-complex sentences, non-conjunctive-compound-complex composite sentences